

ARCHÍVUM

A HOMOSZEXUALITÁS JOGI ÉS MORÁLIS ASPEKTUSAI**Thomas S. Szasz*

A freudi fordulat, és még inkább a második világháború óta intellektuális divattá vált az a nézet, hogy a homoszexualitás nem vétek, nem is büntett, hanem betegség. Ez a feltevés vagy azt jelentené, hogy a homoszexualitás valamelyest az ismert szervi bajokhoz hasonló állapot, amelyet talán genetikai hiba okoz, netán endokrinológiai zavar, vagy a pszichoszexuális éretlenség kifejeződése, talán a korai években fennálló bizonyos személyes vagy társadalmi körülmények következménye.

Úgy gondolom, hogy nagyon is valószínű, hogy a homoszexualitás valóban betegség a második felfogás szerinti értelemben, és néha talán még szigorú értelemben véve is az. Mindazonáltal tévedünk, ha azt hisszük, hogy a homoszexualitás betegséggé minősítésével sikerült azt kivonnunk a morális ítéletalkotás hatálya alól. Ezt nem csak azért állítom, mert a betegség képzete már magában is hordoz értékítéletet, megkülönböztet egyes testi és mentális állapotokat másoktól, hanem azért is, mert minden társadalom további értékítéleteket társít bizonyos betegségekhez mind jogi, mind morális formában. Például az őskorban az epilepsziát szent betegségnek tekintették, a nemi betegségeket viszont manapság inkább az ellenkező vélelethez sorolják.

Társadalmi-pszichológiai tény, hogy társadalmunkban, mint a legtöbb mai nyugati társadalomban, a homoszexualitás sem törvényi, sem morális szempontból nem semleges. Épp ellenkezőleg, a homoszexuális cselekedetek és „homoszexuális”-nak minősített emberek mindenféle morális és jogi szankcióval kell hogy szembesüljenek. A homoszexualitás tehát nemcsak egy viselkedési megnyilvánulás, hanem jogi és morális probléma is.

A törvény és a morál megkülönböztetése

A törvény és a morál közötti hasonlóságokat általában sokkal inkább elismerik, mint a köztük lévő különbségeket. Kétségtelenül mindkettő a társadalmi ellenőrzés rendszere, amely jónak vagy rossznak, helyesnek vagy helytelennek vélt viselkedésekkel foglalkozik. A teokráciában a törvényeket mint a morális elvek letéteményeseit tartják fenn. De még egy ilyen társadalomban is lehetnek olyan morális helytelen-

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Thomas S. Szasz: *Legal and Moral Aspects of Homosexuality*. In: Judd Marmor (szerk.): *Sexual Inversions. The Multiple Roots of Homosexuality*. Basic Books, NY, 1965. 124-139.

ségek, amelyekre nem vonatkoznak törvényi büntetések (például az étkezési szabályok megsértése).

A világi társadalomban kiemelkedő jelentősége van a törvény és a morál megkülönböztetésének. (St. John-Stevas, 1961). A kettő között mindenekelőtt a kilátásba helyezett büntetés fajtájában van különbség. A törvény szerint a büntetést az állam rója ki, és általában fizikai jellegű, tipikusan a tulajdontól vagy a szabadságtól való megfosztás. A morális büntetést a lelkiismeret szabja ki, a „belső szabadságtól” való megfosztottságot jellemzően a büntudat és az értéktelenség érzése kelti. Néha a morális büntetést egy egyén vagy egy csoport külsőleg szabja ki, mint a társadalmi osztrakizmosz esetében.

Másodszor a törvény általában a viselkedésre vonatkozik, bár természetesen nem hagyhatja teljesen figyelmen kívül a szándékot. A morál viszont egyenlő mértékben érinti a tetteket és a szándékot. A keresztény etikában különösképpen a szándék határozza meg a tettek végső morális értékét. Hasonlóképpen a pszichoanalízisben is a szándék határozza meg a tettek pszichológiai jelentését (például a külsőleg heteroszexuálisnak nevezhető tettek belsőleg lehetnek homoszexuálisok).

Harmadszor a törvény célját általában úgy értik, hogy az a közösség javát szolgálja. A törvényekre azért van szükség, hogy biztosítsák a társadalmi rend integritását. Különösen az Egyesült Államokban, a törvényt sértést bizonyos társadalmi problémákra adott ad hoc válasz során határozzák meg: ilyenek például a prohibíció vagy a „szexuális pszichopata” törvények. A morál másrésztől viszont nagyobb hatókörű és kevésbé haszonelvű: célja egy etikai ideálhoz való, lehető legszélesebb igazodás (mindenki legyen keresztény, heteroszexuális, stb.) Ezek a megkülönböztetések, bár nem abszolút érvényűek, különösen a szexuális viselkedést szabályozó törvények kapcsán fontosak. Nincs még egy terület, ahol nagyobb igyekezet volna érezhető a morális értékek törvények általi biztosítására.

[...]

A homoszexualitás mint morális probléma

A jogi és az erkölcsi szabályok között az az egyik különbség, hogy az előbbi explicit, míg az utóbbi általában abból következik, amit az emberek tesznek vagy mondanak. A homoszexualitás morális aspektusai az élet három területével állnak kapcsolatban: törvény, pszichiátria és a hétköznapi élet.

A homoszexualitás elleni törvénykezés kísérlet arra, hogy a személyes morált törvényekkel szankcionálják. Ha ezek a törvények arra korlátozódnának, hogy ellenőrizzék a homoszexuális prostitúciót vagy a kiskorúak megrontását, akkor lehetne azzal érvelni, hogy céljuk, hogy a társadalmat egy bizonyos kártól megvédjék. De amikor a törvény büntetni rendeli a felnőttek között kölcsönös beleegyezéssel létrejött homoszexuális kapcsolatot, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy célja nem társadalmi, hanem morális. A homoszexualitást büntető törvények a homoszexuális gyakorlattal szemben meglévő, mélyen gyökerező utálatot és elítélést tükrözik.

Több jelenkori társadalmelemző rámutatott, hogy bármennyire is mást mutat a látszat, társadalmunk még mindig erősen szexualitás-ellenes. Sehol nem világlik ez ki

annyira, mint a szexuális cselekedetekre vonatkozó törvényekben. Mint láttuk, szinte minden rendelet, amely megtiltja a homoszexualitást, másfajta szexuális viselkedést is büntetni rendel. A szexualitás a dolgok mélyén az ördögtől való, csak akkor jogos, ha „természetes” (heteroszexuális és a genitális), és ha fogamzáshoz vezet. Nyilvánvaló a kapcsolat egyrészt a homoszexualitás és más „perverziók” elleni törvények között, másrészt a fogamzásgátlás és az abortusz elleniek között: mindkettő antiszexuális morálunkat tükrözi (Szasz, 1960b).

Sokszor azt állítják, hogy morálunk megengedő a heteroszexualitással szemben, és csak a homoszexualitással ellenséges. Ez egy csalóka féligazság. Sok minden abból, ami megengedőnek tűnik a heteroszexualitással szemben, a homoszexualitástól való rettegeből fakad, és az a fajta heteroszexualitás, amelyet propagál, nem spontán, hanem kötelező. Megejtő hasonlatosság mutatkozik az alkoholtartalmú italok tilalma és a jelenkori szexuális törvények és szokásjog között. Azt lehet mondani, hogy a Volstead törvény* nem teljes egészében tiltotta az alkoholfogyasztást, csak a mértéktelen fogyasztást. Az ivást a pusztán élvezetért helytelennek („perverz”) tekintették, és ezért betiltották. Mindeközben a helyes vagy biológiailag „normális” alkoholfogyasztást nemcsak hogy megengedték, de bátorították. Ahogyan a tiltás magában foglalta az ivás morális elítélését, úgy szexuális törvényeink is tükrözik a paráználkodás morális elítélését. A szexuális törvények nem csak a homoszexualitást tiltják, hanem minden úgynevezett „heteroszexuális perverziót”, valamint a fogamzásgátlást és az abortuszt is. (Landman – McIntyre, 1961.) Az, hogy megengedik, sőt bátorítják a „normális” – heteroszexuális, reprodukív célú – közöszülést, nem szabad hogy elvakítson bennünket ezeknek a jogi rendelkezéseknek a morális következményeivel kapcsolatban.

Bár nem áll rendelkezésünkre megbízható forrás a tárgyban, úgy tűnik, hogy a legtöbb pszichiáter – ahogy a legtöbb tanult ember – helytelenítőleg tekint a homoszexuálisok elleni, elnyomó jellegű törvénykezésre, amely továbbra is jelen van törvénykönyveinkben. Talán ma már egy tanult ember sem hiszi, hogy a közös beleegyezéssel felnőttek között zajló homoszexuális aktus büntetett volna. Ugyanakkor sok ember, és talán éppen pszichiáterek azt gondolják, hogy a homoszexualitás betegség. Mint betegség viszont logikusan kezelést kíván, így fel kell tenni a kérdést, hogy kell-e a homoszexuálisokat kezelni. Így már nem csak azt a problémát kell eldönteni, hogy büntethető legyen-e a homoszexuális aktus, hanem azt is, hogy a homoszexuálisokat akarunk ellenére alá kell-e vetni pszichiátriai kezelésnek. Vagyis óvatosnak kell lennünk, mert azáltal, hogy a homoszexualitást betegségnek tekintjük, egyszerűen csak a módszereket változtatjuk, amelyekkel az azonosnemű szexuális viselkedést ellenőrzés alatt tartjuk. A törvény szankciói bíróiak és „büntetőek”, míg a törvényes pszichiátria szankciói orvosiak és „terapeutikusak” (Szasz, 1963).

Azzal érvelni, hogy a homoszexualitás abnormális és a heteroszexualitás normális, egyet jelent azzal, hogy a szexuális viselkedés különböző típusait az egészség

* Az Egyesült Államokban 1919-ben vezették be újra az alkoholtilalmat. A törvény Andrew Volsteadről, a képviselőház igazságügyi bizottságának elnökéről kapta a nevét, és 1933-ig volt érvényben. (A ford.)

és a betegség keretei közé utaljuk. Az egészség és a betegség hasznos fogalmak. Például vastagbélrákban szenvedni betegséget jelent, egészségesebb az, akinek anatómiailag és fiziológiailag ép vastagbele van. Persze ez a kijelentés csak akkor állja meg a helyét, ha abból indulunk ki, hogy az emberi test arra való, hogy éljen. Miközben a heteroszexualitást normálisnak és a homoszexualitást abnormálisnak határozzuk meg, minek alapján ítélünk? Az ilyen sztenderd elfogadásának fő oka az az értékszemlélet, hogy a heteroszexualitás a fajfenntartást, a faj túlélését szolgálja. Ebben a biológiai értelemben az a fajta közösülés a helyes norma, amely heteroszexuális és genitális. De etikai nézőpontból ez maga után vonja a kérdést, hogy az emberi faj fennmaradása manapság nem minden férfi és nő egyed reprodukciós teljesítményén múlik. Éppen ellenkezőleg. Manapság a biológiai túlélésünket a túl sok reprodukció veszélyezteti, nem a túl kevés.

A kérdés tehát nem az, hogy mint pszichiátriai elméletalkotók, a homoszexualitást betegséggé konceptualizáljuk-e vagy sem. Hanem az, mit *teszünk* ezen a koncepcionális alapon. Freud szemmel láthatóan élesen tisztában volt ezzel a problémával – vagyis a különbséggel aközött, amilyen pszichiátriai elképzelésünk van a homoszexualitásról és amilyen fajta cselekedeteket alapozunk rájuk. Az alábbi párbeszéd Freud és Wortis között jól illusztrálja mindezt:

– Nagyon sok ember kész bármilyen szokatlan viselkedést neurotikusnak nevezni – jegyeztem meg [ti. Wortis] – Mint azok az egyetemisták nálunk, akik azt hitték, aki költészetet hallgat, azzal nem stimmel valami.

– A szokatlan viselkedés nem feltétlenül neurotikus – mondta Freud.

– Nagyon sokan kész ténynek veszik – mondtam –, hogy a homoszexuálisok neurotikusak, pedig lehet, hogy teljesen alkalmasak lennének boldog és nyugodt életet élni, ha a társadalom tolerálná őket.

– Egy pszichoanalitikus sem állította soha, hogy a homoszexuálisok nem lehetnek rendes emberek – mondta Freud. – A pszichoanalízis semmiképp sem kívánja megítélni az embereket.

– Mégis – mondtam –, a homoszexuálisoknak számít, hogy neurotikusnak tekintik-e őket, vagy sem.

– Természetesen a homoszexualitás valami patológikus – mondta Freud. – Fejlődésbeli megrekedés (*eine Entwicklungshemmung*).

– De több kiváló tulajdonságot is annak lehetne nevezni: a géniusz együgyűségét is gyerekességnek vagy fejlődésbeli megrekedésnek lehetne hívni – mondtam.

– Természetesen – mondta Freud – a tény, hogy valaki géniusz, nem zárja ki, hogy patológikus vonásai legyenek, ha csak öt láb magas hat helyett, azt is patológikusnak kellene tartani.

– De a kérdés akkor – mondtam – úgy vetődik fel, hogy gyógyítani kell-e a homoszexuálisokat, mintha betegek lennének, vagy inkább könnyebbé kell tenni az életüket azáltal, hogy a társadalom toleránsabb lesz velük szemben.

– Természetesen – mondta Freud – a hangsúlyt a társadalmi intézkedésekre kell tenni, egyedül azokat a homoszexuálisokat lehet megpróbálni gyógyítani, akik meg akarnak változni.

– De ennek lehet, hogy nem lesz más hatása, mint hogy az őszinte homoszexuálisokból boldogtalan heteroszexuálisokat csinálunk.

– Persze – mondta Freud. – Sokszor tapasztalja az ember, amikor elkezdődik egy homoszexuális analízise, hogy annyira megkönnyebbül attól, hogy olyan lehet, és úgy beszélhet, amilyen valójában, hogy abbahagyja az analízist, és megmarad homoszexuálisnak. (Wortis, 1954, 55-58.)

Természetesen nem meglepő azt olvasni, hogy Freud lemondott a gondolatról, hogy kezeljen homoszexuálisokat (vagy bárki más), akik nem kívánták a kezelést. Mégis, ebben rejlik az etikai probléma bökkenője a modern pszichiátria számára a homoszexualitáshoz való hozzáállásában. Nem mindegy, hogy csak azt feltételezzük, hogy a homoszexualitás megrekedés a pszichoszexuális fejlődésben vagy mentális betegség (amely rokon a paranoiával és a skizofréniával), vagy pedig ezen az alapon kötelezővé tesszük a kórházi kezelést vagy más kezelést. Amikor a pszichiáterek a homoszexualitást diagnózisként állítják fel egy olyan környezetben, ahol a diagnózis társadalmi közkinccsé válik – mint például a katonaságnál, a közszolgálatban, börtönökben, és így tovább –, tevékenységük már csak nevében pszichiátria, valójában ezek a pszichiáterek bíróként viselkednek, elítélik az embereket azért, mert homoszexuálisok.

Nézzünk meg most néhány népszerű attitűdöt a szexszel szemben, azokat, amelyek nem tartoznak a törvény és a pszichiátria mindennapi gyakorlatába.

Az Egyesült Államokban a szex iránti attitűd a kötelező heteroszexualitás és a vallási antiszexualitás keveréke. Az előzőt sokszor tévesztik össze a szexuális „szabadság”-gal, az utóbbit az orvosi és pszichiátriai „betekintéssel” a „normalitáshoz”. Kultúránk sokféle módon bátorítja a heteroszexualitást. A randizást korán kezdik a fiatalok. A reklámparban mindig jelen van egy heteroszexuális motívum; autók, cigaretták, kozmetikumok és számtalan más termék reklámja ennek jegyében készül. És mindennekföltre a házasság felmagasztosul. A harminc év feletti nőtlen vagy hajadon meg kell hogy indokolja, miért van egyedül, mintha ez hiba lenne vagy a kötelesség elhanyagolása. Jelenleg az Egyesült Államokban a házasságkötések átlagéletkora a férfiaknál 21, a nőknél 18 év. Még meglepőbb, hogy legalább húszezer 15 évesnél fiatalabb gyerek már házasságban él. Sokat elárul szexuális morálunkról, hogy nem utasítja vissza a tizenévesek házasságát olyan erősen, mint rengeteg más szexuális szokást. Ráadásul az ilyen házasságokat legfeljebb bolondosnak tartják, de szinte sohasem „beteg”-nek. Pedig ennek a fajta szexuális viselkedésnek a társadalmi hatásai sokkal messzebbre hatnak, mint a homoszexualitás. (Shearer, 1962).

Nézzünk meg egy meglehetősen tipikus szituációt. Tizenhat vagy tizenhét évesen egy lány hozzámegy egy fiúhoz, aki vele egyidős vagy egy kicsit idősebb; mire tizenkilenc éves lesz, két gyereke van, mire húsz vagy huszonegy, már el is vált. Az ilyen házasságok a szociális devianciák valóságos melegágyai, különösen azoké, amelyeket skizofréniának vagy bűnözésnek nevezünk. Az ilyen házasságok nem alkalmasak a gyermeknevelésre. Ezt az ítéletet osztják a mai társadalom három fontos intézményének dolgozói: a rendőrségé, a pszichiátriáé és a szociális munkásoké. Az ő tapasztalataik szerint az ilyen házasságokból több probléma származik, mint a többiből. Vitathatatlan, hogy legalábbis ez a fajta „normális”, heteroszexuális, sza-

porodási célú szexualitás bizonyíthatóan több kárt okoz a társadalomnak, mint a homoszexuális kapcsolat kölcsönösen beleegyező felnőttek között.

Fontos annak felismerése, hogy a homoszexuális nem tényleges viselkedésével fenyegeti a társadalmat, hanem inkább annak szimbolikus jelentőségével. Ahogy a politikai felforgató, aki aláassa a politikai intézményrendszer értékeit, vagy a vallási felforgató, aki aláassa a bevett vallási intézményrendszer értékeit, a homoszexuális aláassa a heteroszexualitás értékeit. Véleményem szerint ez a fajta szimbolizmus magyarázza meg a társadalom attitűdjét a homoszexuálisokkal szemben. Úgy is bántanak vele, mintha felforgató lenne, például széles körben úgy vélik, hogy sokkal nagyobb biztonsági kockázatot jelent, mint egy nem homoszexuális. Bizonyos szempontból az is, mert felforgatja a nyugati társadalom egyik kedvenc „játékát”, a heteroszexualitást.

Mivel visszautasítja a heteroszexualitást, a homoszexuális aláassa annak értékét. Természetesen ugyanezt teszi a pap is. De míg a homoszexuális egyfajta szexuális viselkedést egy másik kedvéért utasít el, a pap azért mond le testi örömeiről, hogy a lelki értékeket hangsúlyozza. A homoszexuális tehát a saját területén támadja a heteroszexuális. Eléri, hogy a heteroszexuálisnak nemcsak attól kell félni, hogy esetleg ő maga is homoszexuális, hanem attól is, hogy a heteroszexualitás esetleg mégsem akkora élvezet, mint amilyennek lenni kellene. Sok ember úgy viselkedik, mintha a szexuális kielégülés volna az életében az egyik legfontosabb. Ha a kedvenc játékok értékét is aláássák, és ezért elvesztik iránta az érdeklődésüket, akkor mihez kezdjenek?

A szexualitás iránti parókiális, kényszeres érdeklődésnek a keresztény vallások és a (klasszikus) pszichoanalízis adnak hitelt. Az emberi viselkedésről alkotott felfogásukban benne rejlik, hogy a szexualitás az élet egyik legfontosabb és legérdekesebb oldala. De tényleg az-e?

A homoszexuális, persze, maga is ennek a szexuális megrögzöttségnek az áldozata. A homoszexuális vágyakba és örömeibe belefeledkezve és ezekre törekedve, tükröképe a mindig sóvárgó és mindig frusztrált heteroszexuálisnak.

Pszichiátria, szex és értékek

A pszichiáterek társadalmunkban két alapvetően különböző feladatot látnak el: analizálják azokat az értékeket, amelyeket az emberek magukénak gondolnak és a játszmákat, amelyeket játszanak, emellett kiállnak bizonyos értékek mellett és irányítják a pácienseiket, hogy hogyan játsszanak bizonyos játszmákat. (Szasz, 1961.) Ezt a két tevékenységet gyakran kombinálják és összekeverik, például a pszichoanalízisben.

Ideális esetben a pszichoanalitikus terápia tisztán „analitikus” vállalkozás; a terapeuta tevékenysége arra korlátozódik, hogy segítsen a páciensnek megtudni valamit magáról, másokról, az őt körülvevő világról. Az a cél, hogy egy homoszexuális átfordítsanak heteroszexuálissá, nem egyeztethető össze az ilyen koncepción alapuló pszichoanalitikus kezeléssel. Azonban mint személyiség-elmélet, a pszichoanalízis

szerint az ember a pszichoszexuális szervezethez bizonyos fázisain keresztül „fejlődik”, és e fejlődési folyamatnak a heteroszexuális genitális fázis a „normális” végállapota. Ebben a sémában az is benne rejlik, hogy a pszichoanalitikus megkísérli hozzásegíteni a páciensét, hogy elérje ezt a „normális” fázist.

Azonban becsapjuk magunkat, ha biológiai értéke miatt a heteroszexualitást társadalmi értéknek fogadjuk el. Az ugrás a biológiai értékről a társadalmi értékre az emberi erkölcs bökkenője.

Nem akarok hosszasan foglalkozni az értékek szerepével a pszichiátriában. Mindenesetre, a homoszexualitás jogi és morális aspektusainak alapos vizsgálatához legalább fel kell sorolni a fő kérdéseket. A heteroszexualitás biológiai „természetessége” (amelyet a főemlősöknél könnyen el lehet túlozni) önmagában még nem teszi jogossá, hogy társadalmi vagy morális értéknek tekintsük. Az ember ellenségének a megőlése biológiailag természetes és hatékony, de nem teszi elfogadhatóvá a háborút. Vagy nézzünk egy sokkal kifinomultabb példát. Éhínség idején a hinduk éhen halnak egy marhacsorda mellett. Azzal érvelni, hogy a marha elfogyasztása „természetesebb”, mint a hindu vallás törvényeiben hinni, nem értékek analízise, hanem értékek propagálása volna. Ugyanígy, a homoszexuálisok megváltoztatására irányuló pszichoterápiás kísérleteket is egyértelműen úgy kell meghatározni, hogy az a páciens értékrendjét próbálja megváltoztatni.

Márpedig ha ezt a fajta tevékenységet végezzük pszichiáterként és pszichoterapeutaként, felmerül a kérdés: miféle szexuális értékeket propagáljunk? Erre többféle lehetőség van. Helyezkedhetünk arra az álláspontra, hogy a szexuális tevékenység csak egy azok közül, amelyeket az ember érdekesnek talál. Ennek megfelelően elleneznünk kell a szexuális tevékenységnek azt a meghatározását, hogy az valami szélsőségesen fontos és érdekes dolog. Vagy, a szexre történő különösebb utalás nélkül, kiállhatunk az autonóm morál mellett is. (Szasz, 1960b, 1961.) Tarthatjuk a szaporodás érdekében történő heteroszexualitást is kívánatosnak. Vagy pártolhatjuk a nem szaporodási célú heteroszexuális viszonyt annak érdekében, hogy csökkenjen a túlnépesedés veszélye. Helyezhetjük a homoszexualitást is a heteroszexualitás elé, akár mint a fogamzásgátlás egyik technikáját, különösen az intellektuális vagy művészi adottságokkal rendelkező nők számára, akiknek teljesítményét akadályozná a hagyományos női heteroszexualitás.

Konklúzió

A modern ipari társadalomban az emberek viszonya általában a szexualitáshoz és a homoszexualitáshoz sokféle hatást és érdeket tükröz. A vallási tanítások vagy azok hiánya, vagy a hangsúlyozott tudományos alapú ateizmus csak az egyik ilyen hatás. A gazdasági megfontolás egy másik, a politikai és katonai faktor egy harmadik, az egészségről alkotott orvosi és pszichológiai elképzelés pedig egy negyedik.

Amikor emberek szexuális kapcsolatot kezdeményeznek, akkor nem egyszerűen csak levezetik a szexuális feszültséget. Ez csak néhány állatra jellemző. A férfiak és a nők számára a szexuális aktus végrehajtása – bármi is legyen az – kom-

plex és szimbolikus. Semmilyen általánosítás vele kapcsolatban nem állja meg a helyét.

Hasonlóképpen, semmilyen egyszerű általánosítás nem képes megmagyarázni, hogy egyes emberek miért támogatnak, mások miért tolerálnak, megint mások miért ítélnék el vehemensen bizonyos fajta szexuális gyakorlatot. Bármilyen is a szexuális preferenciájuk, az emberek minden nehézség nélkül teremtenek hozzá morált, hogy racionalizálják és alátámasszák, és törvényeket, hogy végrehajtsák ezeket.

Miért jelent ma a homoszexualitás problémát az Egyesült Államokban? Főképpen azért, mert szexuális formában mutatja meg a demokrácia klasszikus problémáját: mekkora diverzitást engedjen meg a társadalom? Sokan, köztük kiváló pszichiáterek is, nem tesznek különbséget a demokrácia és a között amit Tocqueville a „többség zsarnokságának” nevezett. A szexuális büntetésekről szóló könyvében Manfred Guttmacher, kiváló amerikai törvényszéki pszichiáter a következő nézetét fejtette ki: „Mélyen hiszek a demokratikus folyamatban. Ha az a többség megfontolt akarata, hogy a nagyszámú szexuális bűnöző, akiknek többsége kétségkívül erősen terhére van a társadalomnak, korlátlanul megfosztasson a szabadságától és az állam költségén éljen, akkor kész vagyok elfogadni ezt a nézetet.” (1951, 132.)

Nem nagyon van közös pont azok nézetei között, akik „készek elfogadni” ezt az ítéletet, és az olyanok között, mint én, akik visszautasítják az ilyen demokráciát mint a totalitárius elnyomás kvintesszenciáját.

A homoszexualitás politikai aspektusának jelentőségét nem lehet alábecsülni. Guttmacher leszögezte, hogy ha a szexuális bünteteket – köztük a homoszexualitást – elítéli a többség, akkor az ehhez a csoporthoz fűződő lojalitás megkívánja, hogy támogassuk az ítéletet, minden vele járó törvényes szankcióval együtt. De miért álljunk meg a homoszexualitásnál? Ha a többség fenyegetőnek találja a zsidókat, négereket, vagy az ateistákat, legyen szabad őket is zaklatásnak kitenni? A homoszexualitást illető jelenkori gyakorlatunk és nézeteink nagy része mögött ez a logika áll. Mindaddig, amíg jogászok, törvényhozók és pszichiáterek elfogadják ezt a logikát, a „tudománytalanok” ítélt rendelkezések elleni tiltakozásaik kudarcra vannak ítélve.

Természetesen van a demokráciának egy másik felfogása is. Eszerint a demokrácia nem csak egy politikai berendezkedés, amelyben a többség zsarnokoskodik a kisebbség felett, hanem olyan berendezkedés, amelyben a kisebbségek szabadsága az efféle elnyomás alól az egyik legfontosabb szempont. John Stuart Mill volt ennek a klasszikus ideálnak az egyik legavatottabb szószólója: „Van azonban egy határ, amelyet a közvélemény az egyéni függetlenségbe való beavatkozásánál túl nem léphet, és hogy ezt a határt megtaláljuk, s azt túlkapások ellen megvédjük, éppoly szükséges feltétele az emberiség jólétének, mint a politikai zsarnokság elleni védekezés.” (Mill, [1859] 1980, 23-24.)

Napjainkban a homoszexualitás morális, politikai és társadalmi probléma. Ezért a pszichiátereknek nem elég a pszichoszexuális egészség és betegség elvont fogalmaival foglalkozni, hanem figyelembe kell venniük a konformitás versus sokféleség sokkal általánosabb problémáját a komplex emberi társadalomban. Azok a kényszer-

rító intézkedések, melyek leszűkítik a vélemények vagy a tettek sokféleségét akár szexuális, akár szellemi téren, arra irányulnak, hogy korlátozzák a társadalmat és ezáltal az emberi személyiséget.

Azt hiszem, hogy a másik irányban inkább megtalálhatjuk a választ. Az intellektuális önfegyelemhez csak az intellektuális szabadság árán juthatunk el. Hasonlóképpen, nem várhatjuk el a szexuális önfegyelem előmozdítását (ha ez az, amint néhányan kívánatosnak tartunk) jelenlegi módszereinkkel, amelyek egyszerre hirdetik a heteroszexuális izgalmat és az egyes szexuális aktusokhoz kapcsolódó rettegést és tiltást.

Az ember mindig attól félt, hogy a szexuális szabadság a szexuális szabadossághoz vezet. Ennek megfelelően a külső kontrollba, vagyis a tiltásba és a büntetésbe vetette a bizalmát. Intelligens intézkedésekkel, melyek biztosítják a szexuális szabadságot, inkább el lehetne érni a szexuális szabadságot, mint a szexuális szabadosságot. Megfelelő belső kontrol nélkül, úgy a szexuális életben, mint az élet egyéb területén, a modern ember kilátásai valóban elég borúsak.

Zipernovszky Kornél fordítása

IRODALOM

CORY, D. W. (1960): *The Homosexual in America*. Castle, New York.

GUTTMACHER, M. S. (1951): *Sex Offenses*. Norton, New York.

LINDMAN, R. T. – MCINTYRE, D. J., JR. (szerk.) (1961): *The Mentally Disabled and the Law*. Univ. of Chicago Press, Chicago.

MILL, J. S. ([1859] 1980): A szabadságról. In: *Uő: A szabadságról; Haszonelvűség*. Magyar Helikon, Budapest, 7-225.

ST. JOHN-STEVAS, N. (1961): *Life, Death and the Law*. Indiana UP, Bloomington.

SHEARER, L. (1962): Date Early! Marry Late! *Parade*, May 13, 6-7.

SZASZ, T. S. (1960a): Civil Liberties and the Mentally Ill. *Cleveland-Marshall Law Review*, 1960, 9, 399-416.

SZASZ, T. S. (1960b): The Ethics of Birth Control: Or, Who Owns Your Body? *Humanist*, 1960, 20, 332-336.

SZASZ, T. S. (2002): *Az elmebetegség mítosza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SZASZ, T. S. (1963): *Law, Liberty, and Psychiatry*. Macmillan, New York.

WORTIS, J. (1954): *Fragments of an Analysis with Freud*. Simon & Schuster, New York.

Home Office. Report of the Committee on Homosexual Offences and Prostitution (the Wolfenden Report) (1957): Her Majesty's Stationery Office, London.